

je to? (Slamnata streha.) — Pri nas imamo enega možá, ki leto in dan ničesar ne jé, pa vendar zmirom iz fajfe kadí. Kdo je to? (Dimnik.) — Vrhú strehe sedí in tobak kadí. Kaj je to? (Dimnik.) — Eno prosi noči, drugo dneva, a treko zmirom enako stoji. Kaj je to? (Vrata, okna in strop.) — Kdo zagleda najpred popotnika, pa mu vendar ne da nič jesti? (Streha.) — Ktera hiša nima oken ne strehe? (Polževa.) — (Tacih in enacih uganek je mnogo med národom in učitelji bi si za naše domače slovstvo obilo zaslug pridobili, ako bi jih zapisovali in v kacem primérnem časopisu priobčevali.)

Pripovedka: Kmečki deček je prišel z očetom v mesto, kjer sta ostala več dni. Precej družega jutra reče deček svojemu očetu: „Oče! tukaj ne vidim zjutraj zlatega solnca sijati, in tudi ne slišim ljubih ptičic peti. Tukaj ne vidim zelenih gozdov, ne zelene trave, ki pokriva naše livade in travnike, po katerih se pasó pohlevne ovčice. — Tukaj ne vidim zjutraj, kadar vstanem, zelenega gozda, v katerem je vse živo in veselo. Tukaj ljudjé hitro hodijo po ulicah, a ne pojó veselih pesen, kakor pri nas domá, kadar orjéjo, travo sečejo ali kaj družega delajo.“

Oče mu začnó pripovedovati, da ne morejo vsi ljudjé živeti v vaséh, in da se tudi v mestih mnogo lepega vidi in mnogo prijetnega sliši, česar v vaséh videti in slišati ni.

„To vse je lepó, kar ste mi pripovedovali o mestu“, reče kmečki deček, „ali vendar sem jaz najrajše domá v naši vasi, kjer je vse tako živo in veselo.“

Vsacemu se tam najboljše zdi, kjer je njegova zibelka tekla.

Pri tej obravnavi naj učitelj na tablo nariše: hišo, skedenj, cerkev, vrata, okna in orodje dotičnih rokodelcev.

Bernard Tomšič.

L. 1854. priobči v „Novic.“ l. 43 pustnega ponedeljka burko o ba-hačastem škricu, mestnem gizdelinu pa o godcu slepcu in prosti deklini Minki napisano „Izplačana prevzetnost“ (Kravcarjeva kerčma tare od derhali se norosti, — Krog pogernjenega stola jé in pije fantov dosti i. t. d.). — Nekaj Prešern po svojem „Kerst per Savici“, nekaj Žemlja po spevu „Sedim sinov“ vname Bernarda, da zloži največ v njunem merilu tudi dve večí epični pesmi. Perva je „Boj pri Vudački“. Povest v verzih, po Valvazorju l. 1575. Natisnjena v Prijatlu IV. teč. 1855 št. 9 str. 281 — 285 pa št. 10 str. 310 — 313. Po geslu: „Ne le po streli pade hrast, — Tud červ spodjé ga, mora past“ (Bulver) — pričinja spev tako-le:

V boj spremlja te modrica nevesela,
Turjaški Herbert! — Daj še enkrat ženi
Roko k slovesu, Meti zapuščeni,
Preden ločitve tromba bo donela.

Nazaj! — poglej Božnjakov brez števila,
K jih vodi maščevavc razkačen zlobe! —
Zastonj! — alj vstraši skrite se hudobe,
Ki je že velikane pomorila. —

Prekrasno se hudobi grob odpera;
Pero, bodale je njeno blo orožje.
O da b' bil prej zadet od roke božje,
Po kter'ga zduhi serčen Herbert vmera!

Naj, Engelbreht, ljubezen te tolaži
Device, v zakon svet ti zaročene;
Alj ječo in verige naj odklene
Ti duh Culime v polnočni straži.

Le miloglasno boš, modrica, pela,
Naj tudi smert junaka strašne boje
Konča, vtolaži maščevavcov roje;
Gorje ti Herbert! blagor ti dežela!

Kar je v tem predpevku (lirično) povedano ob kratkem, to v stancah (epično) razširjuje Bernard Tomšič v V. razdelkih z naslednjim pričetkom:

I.

Turjaški Herbert se pripravlja k boju
Nasprot sovražniku keršanske vere;
Čebel enako na številu roju
Ga prot' Vudački — sliši se — pridere.
Da bi primoral vunder ga k pokoju,
V svoj grad Turjak junakov serčnih zbere. —
Blo je jedila, karkolj kdo si zvolji,
Od rok do rok poln hodi verč okoli.

Imel je Herbert sina dva, popeva se dalje. Stareji bil je odmenjen za na boj; mlajši bil je Engelbreht, vzrejevan z Meto, grofico Frangepani, ktero je po grozni smerti njenega očeta Turjaški vzel bil v domači venec. Otroka — skupaj ljubeznjivo vzgojevana — sta se nevedé vzljubila. Zaljubil pa se je v Metico tudi Henrik, grajski oskerbnik. — Kedar se možaki pri obedu vnemajo zoper Turka, vstopi nenadoma mladi Engelbreht ter poprosi očeta, naj mu dovoli z bratom na vojsko, češ, i jaz znam nositi meč in škit! Oče ga ves ginjen objame, in Miroslav od Višnjegore čestita deželi, dokler rodi tako pogumne sinove. — Ker domá posebej ne bode treba oskerbnika, veli i Henriku grof Herbert seboj, da bode mu za pisarja. Ali ta, ko vidi, kako se milo poslavljata Meta in Engelbreht, na tihem škriplje z zobmi ter sklene razbiti njuno zvezo.

II. Vojščaki kristjanski jezdiijo proti Podbrežju, iz Bosne pa se Turki zbirajo pri Vudački. Bilo jih je premnogo, vendar „Božanski Paša“, kteremu je Culima bila hčerka mila, po oglednikih poizveduje o kristjanih. Življenje ohrani le-tá staremu Simonoviču, kteri — nekđaj v Turjaku v mladosti Engelbrehtu voditelj — bil je tedaj jednik pri Pašu vertnar. Nosil je seboj podobo svojega gojenca, v kojega se Culima

zagleda tako, da hoče ga iskati, dokler ga najde. Oča „Božanski Paša“ pa zaroti se maščevati nad Herbertom, kateri ga je pri Novemgradu na Horvaškem poprej bil slavno premagal, ter: „Kdor živega postavi mi nasproti, — Plačilo, pravi, hočem mu koj dati. — Če grozovitno jezo v njega stresem, — Potem deželi Krajski prizanesem.“ —

III. Proti Vudački vže se pomika Herbert s svojo vojno; pomočnikov po Henriku naročenih pa le ni. Sovražnika unstran Radonje je kot listja, kristjani so v soteski — v nevarnosti, torej pošilja oglednikov na turške strani. Tudi Engelbreht se derzne naprej v goščave, kar poklekne pred njim krasna devica; vsa srečna, da ga je našla, razodeva mu svojo ljubav, ali — grofič po perstanu opomnjen zaročene si Metice, prijazno odgovarja ter obrača jo domú. „Moj moraš biti, alj me smert naj mine“ — vzklikne Culima, kedar jej on zgine spred oči.

IV. Boj se pričénja, pomočnikov le ni; v Boga zaupaje krene jo Herbert, vzemši slovó od svojih sinov, z vojaki na most čez Radonjo; v hudem klanji pade Herbert — od zad presunjen. Engelbreht, da otme se sramotni sužnosti, izroči se Radonji, ali — kakor k pomoči za njim krasna deva v valove skoči. Bila je Culima.

V. Rešen je Engelbreht iz valov, ali Turkom v sužnosti. Zmaga se obhaja. Alah je bil z nami, vpijejo Turki, in rajajo krog sulic, na katerih je visela glava Herberta, Miroslava Višnjegorskega i. t. d. — Ni bil Alah z nami ne, spregovori žalostna Culima, junak ni pal z vašim orožjem, umoril ga je kristjan, sramote vredna je premaga taka! Kdo je kriv, da zmaga ni sloveča? divje kriči Paša. Iz množice Aga pripelja Henrika, češ, ta-le je po zvutih pismih znal muditi ponujene vojščake. „Herberta pa znak zabodel sem skrivaj, obljubil mi je Aga, Henrik sklene, da Paša bo zato poplačal mene“.

Zdaj v Pašu vname jeze se žerjavca,
Ter pravi: „Nočem tvoj dolžnik ostati;
Poplačati te vredno čem hinavca,
Telo čem pticam tvoje v hrano dati.
Zagrabite peklenskega zdajjavca,
Med zemljo in nebo ga 'mate djati.
Naj pozni pripovdujejo narodi,
Kak' narod Izlama zdajjavca sodi“.

Med jetniki po tem dejanji ugleda stari Simonovič Turjaškega Engelbrehta, pade prednj in objema mu noge. Paša starčeku da prostost, grofič pa mu naroča, naj gre na Turjak, naj tolaži mater, da smert očetova rešila je deželo Kranjsko, naj tolaži Meto, da zvést jej ostane celo v sužnosti i. t. d. Ime to slišavši zgine izmed množice deva in nekoliko pozneje prineso k Pašu mertvo Culimo. Skočila je čez skale zid visoki, deržeč v desni sliko mladenčevo. Paša spozná v njej Engelbrehta, ter se serdit maščuje nad njim.

Brez uma verže Paša se čez hčere
 Telo, obleko terga si in joka;
 Obraz kervavi nje s solzami pere,
 K življenju kliče mertvega otroka.
 O kak' bi rad za njega dal jezere! —
 Že ji odpera svoje krilo loka;
 Veli Culimo Paša zakopati,
 Potim — jetnike v Štambulj odpeljati.

(Gl. Valvaz. l. XV. pag. 488. Turjaški Hervard. Jezičn. XII. 1874.
 str. 3. „Novic.“ 1875. l. 19. 20.)

Slovani v gornej Šleziji.

(Po Jaromiru Hrubemu.)

Žalostno je pisati o Slovanih v Šleziji. Kajti le prelehko se spozná, da so tam tista tla, kjer se Slovani najbolj potujčnjejo; vsaj sedanji veliki nemški kancelar Bismark odmeril je tamošnjemu Slovanstvu le samo dvajset let še, in l. 1896. nastopi čas, ko se v Nemčiji ne bo smelo čuti več slovanske besede. Da li je pa mogoče okoli 3 milijone slovanskih prebivalcev kar takó sè papirjem ponemčiti, o tem boste sodili, ljubi čitatelji, sami, ko vam njih razmere in njihovo žalostno stanje nekaj drobnejše opišem.

V Nemčiji nahajajo se ti-le Slovani: 1. Lužički Srbi (okoli 200.000 duš), 2. Moravci, ali kakor jih tudi imenujejo: Čehoslovani (okoli 70.000 duš), in 3. Poljaki. O zadnjih čem tukaj nekaj več spregovoriti, a le o teh, ki stanujejo v gornej Šleziji.

Šlezija, v kateri iz mej avstrijskih dežel ljudjé v najgostejšem številu prebivajo, leži kot najbolj proti severju ležeča dežela na pruskej meji. Večina spada že pod prusko oblast. V ravninah, katerih pa se ne nahaja premnogo, je zemlja še dosti rodovitna, v hribih pa je peščena, ter le slabo povračuje trud marljivemu kmetovalcu. Opomniti pak moram, da ravnino že davno Nemci zavzemajo, in da so le zadnji kraji še v rokah Slovanov. —

Prvi dokaz, ki ga ugledaš na hiši poljskega kmetovalca v gornej Šleziji, je ubožnost. Hiše, v katerih se prav malo oknic nahaja, pokrite so sè slamo, a izgotovljene so iz lesa, kakor tudi cerkvica, ki se v tamošnjih vaseh nahaja; tudi zvonik je lesen. Pri potih in okoli hiš nahaja se mnogo dreves. So pa le samo dōbi, lipe, topōli, zlasti pa jelše in vrbe. Sadnega drevja bodeš tam le malo videl; morda je tega kriv ōni veter, ki iz severne strani skoraj vedno piha, ter tudi razvitje sadnjega drevja zadržuje.

Nekaj posebnega je v poljskih naselbinah v gornej Šleziji, tudi spletanje plōtov. Ne izgotovljajo se pa ti iz lesá, ampak nasadé se le šibke